

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ВЛАСЮК ВІТАЛІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 341.1/8

“ОБОВ’ЯЗОК ЗАХИСТИТИ” В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
ЗАДОРЖНИЙ Олександр Вікторович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, Інститут міжнародних
відносин,
завідувач кафедри міжнародного права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ТИМЧЕНКО Леонід Дмитрович,
Університет Державної фіскальної служби
України,
Науково-дослідний інститут фіскальної
політики,
завідувач відділу дослідження міжнародного
досвіду оподаткування

кандидат юридичних наук
ХЕНДЕЛЬ Наталія Володимирівна,
Консультант з міжнародних зв'язків ТзОВ
“Юридична консалтингова група “Європейська
правнича компанія”

Захист відбудеться «29» серпня 2016 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1, зала засідань вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, зал № 12.

Автореферат розісланий «27» липня 2016 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Події кількох останніх років у країнах насамперед Близького Сходу демонструють вразливість не тільки прав людини, а й самої людини. На жаль, держави навіть у XXI сторіччі не завжди спроможні захистити власне населення. Міжнародне право містить категоричну заборону на застосування сили в міжнародних відносинах, дозволяючи її застосування у випадках самооборони або на виконання резолюції Ради Безпеки ООН (далі – РБ ООН). Разом з тим дедалі частіше різні суб'єкти міжнародних відносин втручаються у внутрішні справи держав, неспроможних (чи таких, що не бажають) захистити населення, в тому числі із застосуванням сили. Практика свідчить про неефективність існуючих міжнародно-правових механізмів запобігання насиллю і вбивству, звідки виникає запит на пошук і впровадження нових, динамічних механізмів. Зауважимо, що першими на цей запит зреагували колишні політики на кшталт Бернара Куше, колишнього Міністра закордонних справ Франції, та Гарета Еванса, колишнього Міністра закордонних справ Австралії. Їх зусилля підхопили науковці, запропонувавши практикам новий підхід – концепцію «Обов'язок захистити». Відтак, дедалі гострішою стає проблема належного юридичного оцінювання таких дій, зокрема, виникнення й розвиток нових концепцій, а також їх доктринізація та закріплення в позитивному міжнародному праві, здатних відповісти на сучасні виклики. Однією з таких концепцій і є «Обов'язок захистити».

Події збройного конфлікту, що почалися на території України в 2014 році і тривають досі, на жаль, сприяли підвищенню актуальності теми «Обов'язку захистити»: Російська Федерація, пояснюючи свою агресію щодо України, говорила, в тому числі, про необхідність захистити населення Криму та Донбасу, підкреслюючи нібито неспроможність це зробити з боку, власне, України. Також слід нагадати, що подібних позицій дотрималася РФ і щодо конфлікту у Грузії 2008 року: нібито існувала потреба захисту населення Абхазії та Південної Осетії, з чим не справлялася Грузія.

Справедливо зазначити, що «Обов'язок захистити» (далі – ОЗ) має потенціал стати фундаментальним принципом для сучасної міжнародної спільноти. Згідно з ним кожна держава зобов'язана запобігати серйозним порушенням прав людини на своїй території. Інновація полягає в поширенні такого ж обов'язку на міжнародну спільноту, що виявляється у підтримці держав, та втручанні цієї спільноти в разі невдачі. Водночас, як буде показано нижче, постає питання протидії можливим спробам зловживання цим механізмом.

Засновниками ОЗ як концепції є науковці й політики США, Великобританії, Австралії та Канади. Головними дослідниками ОЗ є Гарет Еванс, Томас Франк, Крістіна Грей, Роберт Кіюхан, Анна Орфорд, Джеймс Паттісон, Фернандо Тесон, Томас Вайс, Саймон Честерман, Айдан Хеїр та багато інших. Серед вітчизняних учених слід виділити В.І. Мотилю зі

Львівського національного університету імені Івана Франка, а також Г.О. Христову, Л.В. Пастухову, А.П. Шуміленка. На думку Л.В. Пастухової, «неочікувано ця доктрина, яка була цікава вітчизняним фахівцям під кутом зору поглиблення знань у сфері міжнародного права, набула практичної значущості для України у світлі подій 2014 року». Нарешті, низку праць на цю тему підготовлено російськими вченими, серед яких К.Л. Сазонова, С.М. Додонова та деякі інші. Опосередковано про ОЗ, в тому числі про гуманітарну інтервенцію, згадується у блискучих працях викладачів кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка В.С. Ржевської та С.Д. Білоцького.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукової теми «Правові засади співпраці України з міжнародними інтеграційними об'єднаннями: теорія і практика», що є частиною планової теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна у міжнародних інтеграційних процесах» № 11БФ048-01.

Мета і завдання дослідження. Метою і завданням дослідження є комплексний аналіз становлення й розвитку концепції «Обов'язку захистити», зазначення науково-теоретичних висновків щодо відображення концепції в доктрині та закріплення в позитивному праві, а також надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму відповідного реагування. Підкреслимо, що існує потреба в спільному розумінні, чим «Обов'язок захистити» є, а також, що ще важливіше, чим він не є.

Завдання дослідження:

- дослідити історичні передумови появи та розвитку концепції «Обов'язок захистити»; тлумачення перекладу з англійської мови терміна “responsibility to protect”;
- встановити структуру, елементи та умови здійснення для сучасної концепції “Обов'язок захистити”;
- дослідити проблему застосування сили в контексті здійснення обов'язку захистити;
- визначити тенденції розвитку міжнародного права щодо врегулювання проблеми неконвенційного застосування сили задля порятунку населення;
- з'ясувати недоліки в сучасній концепції “Обов'язок захистити”, зокрема – відсутність запобіжного механізму щодо можливого зловживання концепцією;
- проаналізувати приклади застосування концепції “Обов'язок захистити”;
- оцінити дії і позиції Російської Федерації в контексті можливого втручання у внутрішні справи України із застосуванням положень ОЗ;

- визначити шляхи розвитку концепції “Обов’язок захистити” як такої, що відповідає потребам людства з точки зору забезпечення додаткового захисту населення в разі неспроможності держави.

Об’єктом дослідження є правовідносини, що виникають унаслідок застосування сили задля захисту прав людини в рамках сучасної концепції «Обов’язку захистити».

Предметом дослідження є положення концепції «Обов’язок захистити» в міжнародному праві, а також практиці держав та доктринах; її становлення та розвиток, згодом – її універсализація та доктринізація, практичне застосування, а також відповідні норми позитивного міжнародного права і взаємодія з ними.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дисертаційного дослідження є системний, індуктивний, дедуктивний аналізи, а також методи історичного аналізу, аналогії, класифікації, порівняння та семантичного аналізу.

Під час написання роботи були використані філософські, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Із загальнонаукових методів дослідження застосовано філософський, діалектичний, синергетичний, індукції та дедукції, аналізу й синтезу, типологізації, формалізації, аналогії, матеріалістичні та емпіричні методи наукового пізнання. Основним спеціальним методом правової науки є формально-юридичний, що дає змогу виявити релевантні норми, проаналізувати їх правовий зміст і встановити їх взаємозв’язки для досягнення цілісного бачення предмета дослідження. Загальнонауковий діалектичний метод використовувався під час вивчення сутності здійснення заходів у рамках реалізації ОЗ. Логіко-семантичний метод допоміг дати ряд визначень і понять. Завдяки історичному методу виявлено розвиток предмета дослідження в часі, його закономірності й оцінено його подальші перспективи. Історичний метод застосовувався для визначення основних тенденцій у правовому регулюванні, що склалися протягом різних історичних періодів у контексті застосування сили для захисту прав людини. Нарешті, формально-догматичний метод, він же юридичний, дав можливість проаналізувати джерела цього дослідження, сформулювати питання й дати на них аргументовану відповідь, а також виробити однотипний підхід до релевантних положень міжнародного права.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця дисертація є одним із перших у вітчизняній науці комплексних досліджень відносно нового та малодослідженого явища в системі сучасного міжнародного права. Основні результати, які становлять наукову новизну, відображають особистий внесок автора та виносяться на захист, є такими:

Уперше:

1. Дано оцінку такому явищу, як ОЗ, з точки зору його місця в системі міжнародного права. Зокрема, зазначається, що ОЗ зародився як концепція в міжнародному праві, яка згодом розвинулася до універсальної доктрини,

проте надалі була дискредитована через дії насамперед Російської Федерації в Грузії й Україні.

2. Проаналізовано й обґрунтовано доцільність перекладу англійського терміна «Responsibility to protect» саме як «Обов'язок захистити», а не «Відповідальність за захист».

3. Досліджено й узагальнено сучасні тенденції, що впливають на концепцію ОЗ, зокрема розвиток гомоцентричного підходу в міжнародному праві.

4. Синтезовано критерії умовно легальної інтервенції в рамках здійснення «Обов'язку захистити» з урахуванням як універсальних положень концепції ОЗ, так і доктрин окремих держав.

5. На прикладі дій Російської Федерації показано недопустимість зловживання ОЗ через навмисне створення передумов для його застосування. Відповідно продемонстровано важливість створення запобіжних механізмів для захисту концепції від таких зловживань і, отже, забезпечення подальшого її розвитку в ім'я порятунку людей;

Дістали подальшого розвитку:

6. Дослідження гуманітарної інтервенції та її легальності з точки зору міжнародного права й одночасно інтеграції в ОЗ.

7. Досліджено тріаду «обов'язків» у рамках концепції ОЗ: запобігти, захистити та відновити. Крім цього, стверджується, що гуманітарна інтервенція є центральним інститутом ОЗ.

8. Питання визначення та класифікації гуманітарної інтервенції, зокрема запропоновано класифікацію гуманітарної інтервенції з огляду на такі фактори, як кількість суб'єктів, що її здійснюють, авторизованість РБ ООН тощо.

9. Питання взаємодії права й моралі в контексті допустимості втручання всупереч положенням міжнародного права задля порятунку населення.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й теоретичні положення можуть сприяти подальшому розвитку науки міжнародного права. Зібраний науково-практичний матеріал і висновки можуть бути використані в подальших дослідженнях концепції «Обов'язок захистити», зокрема її центрального інституту – гуманітарної інтервенції. Крім цього, підкреслюється важливість створення запобіжних механізмів для недопущення зловживання концепцією з огляду на останні події на території України. Положення дисертації можуть бути використані в навчальному процесі для розроблення навчальних посібників, підручників та методичних матеріалів, а також під час викладання нормативної дисципліни «Міжнародне публічне право», «Міжнародно-правові механізми захисту прав людини» («Права людини в міжнародному праві»), «Міжнародне право застосування сили».

Практичне значення результатів дослідження полягає в доцільності їх використання, в тому числі інформаційній протидії державі-агресору.

Дисертація може виявитися корисною при визначенні правової та політичної позиції України для протидії зовнішній агресії, а також з різних питань виконання міжнародних зобов'язань захисту прав людини на внутрішньодержавному рівні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою з урахуванням фундаментальних досягнень науки міжнародного права. Усі сформульовані в ній положення й висновки, які є науковою новизною, отримані та обґрунтовані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалась на засіданні кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Деякі положення дисертаційної роботи оприлюднені у виступі на міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрями розвитку правової системи України» (м. Львів, 2013 рік, тези опубліковано), а також у публікаціях у фахових виданнях. Крім цього, низка аспектів, що міститься в дисертації, обговорювалась на круглому столі «Міжнародно-правова позиція України в умовах сучасних викликів: пропозиції щодо формування» за участі, окрім науковців, Першого заступника Міністра юстиції України та повноважного представника Міністерства закордонних справ України (м. Київ, 2015 рік).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображені в п'яти наукових статтях у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, двох статтях в іноземних фахових виданнях, а також у матеріалах науково-практичних конференцій та семінарів і одному з розділів колективної монографії «Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право» за редакцією професора, доктора юридичних наук О.В. Задорожного.

Структура дисертації зумовлена предметом, метою, завданнями та логікою дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, що об'єднують двадцять чотири підрозділи, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 285 найменувань. Обсяг авторського тексту дисертації становить 175 сторінок, бібліографія викладена на 32 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** розкриті актуальність дослідження, його наукова новизна, обґрунтовані теоретичне та практичне значення дисертації, визначені мета та значення наукового дослідження, сформульовані найбільш істотні наукові результати роботи, відзначається апробація результатів дослідження, дається характеристика використаних джерел.

Перший розділ “Концепція “Обов’язок захистити: генетика розвитку” складається з семи підрозділів і десяти підпунктів і присвячений

дослідженню виникнення та становлення зазначеної концепції з аналізом деяких її основ.

У підрозділі 1.1 *“Виникнення та становлення концепції “Обов’язок захистити”* досліджено передумови виникнення зазначеної концепції з часу створення ООН та закріплення в її Статуті заборони застосування (погрози застосування) сили. Водночас, з’ясовано, що ще Дагом Хамершильдом ставилося питання загальної відповідальності міжнародної спільноти, що пізніше лягло в основу концепції *“Обов’язок захистити”*. Наступні трагічні події у Руанді підтвердили правильність таких поглядів та стимулювали держави до пошуку консенсусу щодо необхідності діяти задля порятунку життя людей. Логічним наслідком стала певною мірою доктринізація концепції ОЗ, оскільки більшість держав її схвалила на саміті ООН в 2001 році. Водночас, з огляду на останні зловживання доктриною з боку насамперед Російської Федерації єдність у її сприйнятті була порушена, відтак на сьогодні можна говорити лише про концепцію ОЗ.

У підрозділі 1.2 *“Переклад терміна “Обов’язок захистити”* здійснено критичний аналіз перекладу англomовного терміна *“Responsibility to Protect”* на українську мову. Зокрема, запропоновано току зору, що правильнішим та таким, що точніше передає його суть, є переклад саме як *“Обов’язок захистити”*, а не *“Відповідальність за захист”* чи інші поширені серед вітчизняних науковців варіанти.

У підрозділі 1.3 *“Основи “Обов’язку захистити”* проаналізовано та викладено сучасне розуміння концепції ОЗ як систематизації (за змістом) низки сучасних і визнаних багатьма державами принципів щодо недопущення гуманітарних катастроф на кшталт геноциду чи етнічних чисток, відображеної в кількох документах, що в кращому разі мають силу м’якого права. Найперше слід підкреслити важливість роботи Комісії з щодо інтервенції та державного суверенітету, яка в 2001 році опублікувала доповідь *“Обов’язок захистити”*. По-друге, найбільш універсальним вважається Підсумковий документ міжнародного саміту 2005 року, положення якого також детально проаналізовані в цій дисертації. Водночас, звертається увага на відсутність закріплення у міжнародному праві зазначених понять (*“етнічна чистка”*, *“гуманітарна катастрофа”* тощо). Крім цього, слід звернути увагу, що концепція ОЗ не передбачає застосування сили в порядку іншому, аніж передбачено Статутом ООН.

У підрозділі 1.4 *“Обов’язок запобігти”* досліджено перший з елементів ОЗ – *“Обов’язок запобігти”*. Зокрема, підкреслюється пріоритет саме превенції як несилового варіанту розв’язання проблеми, який до того ж не конфліктує з положеннями Статуту ООН. Одним із засновників такого підходу вважається Даг Хамершильд, колишній Генеральний Секретар ООН. Важливим для превенції стало створення Офісу спеціального радника щодо превенції геноциду в рамках ООН, завданням якого є вчасне інформування Ради Безпеки ООН у разі загрози виникнення гуманітарної катастрофи. Водночас, зазначається, що вчасне таке інформування не має сенсу без

вчасного ж реагування. Таким чином, наразі виконання здебільшого “Обов’язку запобігти” покладається на звичні дипломатичні канали. Крім цього, не слід недооцінювати зусилля численних неурядових організацій.

У підрозділі 1.5 “Застосування сили в рамках “Обов’язку діяти” розглядається питання застосування сили в контексті положень Статуту ООН. Слід підкреслити, що у його статті 4 міститься власне заборона на застосування сили окрім права на самооборону, а також окрім випадків застосування сили на виконання резолюції РБ ООН. Водночас, як було показано раніше, практика вимагає вчасного та рішучого реагування на гуманітарні катастрофи як третій випадок застосування сили. Визначено, що сучасне міжнародне право не може визнавати такий третій випадок як легальне застосування сили. Таким чином, справедливим є висновок, що сучасна концепція ОЗ потребує авторизації з боку РБ ООН для застосування сили навіть у випадку гуманітарної катастрофи, що має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, це дозволяє залишатися в рамках чинного міжнародного права, проте з іншого – не вирішує проблему невчасного реагування у разі відсутності відповідних дій з боку РБ ООН.

У підрозділі 1.6 “Обов’язок відновити” аналізується найновіший з тріади обов’язків концепції “Обов’язку захистити” елемент - “Обов’язок відновити”. Критичність цього елемента показано на складності постконфліктної відбудови в Косово, Східному Тиморі та Лівії. При цьому не слід уникати досвіду Іраку та Афганістану, незважаючи на те, що силові операції в цих країнах проводилися з міркувань самооборони. У нещодавно опублікованих мемуарах Тоні Блер, тоді Прем’єр-міністр Великобританії, визнає недооцінку важливості постконфліктного врегулювання у Іраку. Водночас, показано недостатню теоретику-правову визначеність “Обов’язку відновити” навіть в рамках концепції ОЗ. Визначено, що центральним завданням “Обов’язку відновити” має стати відновлення з недопущенням повторення гуманітарних катастроф, тобто утворення замкненого кола відповідальності, за якого “Обов’язок відновити” стає фактично “Обов’язком запобігти”.

У підрозділі 1.7 “Тенденції, що впливають на “Обов’язок захистити” розглянуто низку чинників, що стосуються предмета дослідження та здатні суттєво на нього впливати. Зокрема, досліджено поняття “суверенітет як відповідальність”, людино-орієнтований (або гомоцентричний) підхід у міжнародному праві, колективізацію права прав людини, економічні санкції, дипломатію та внутрішнє зобов’язання запобігти. Центральною зберігається думка, що кожен з цих факторів є унікальним, проте здатен цілком конкретно вплинути на реагування держав на гуманітарні катастрофи: надати додаткових аргументів на користь неконвенційного застосування сили або ж сприяти перегляду правил застосування сили; альтернативно, розв’язати проблему несиловими методами.

Другий розділ “Гуманітарна інтервенція як центральний інститут “Обов’язку запобігти” складається з шести підрозділів та одинадцяти

підпунктів і присвячений центральному інституту ОЗ – гуманітарній інтервенції, яка власне передбачає здійснення обов'язку захистити.

У підрозділі 2.1 *“Заборона застосування сили в міжнародному праві”* детально аналізується заборона застосування сили, що міститься як в звичаєвому міжнародному праві, так і в договірному, насамперед – Статуті ООН. Автор показує, що існують спроби як більш широкого тлумачення заборони застосування сили, так і більш вузького: як з метою щонайкатегоричніше заборонити застосування сили, так і з метою довести легальність застосування сили у деяких випадках. Спроби здійснювати тлумачення положень щодо застосування сили здійснюється з урахуванням відповідних правил, що містяться у міжнародному праві щодо тлумачення міжнародних договорів.

Наявне договірне міжнародно-правове врегулювання застосування сили є, з одного боку, виправдано стабільним, що запобігає глобальним катастрофам на кшталт світових війн; проте з іншого боку не відповідає сучасним викликам – гуманітарним катастрофам, гібридним війнам.

У підрозділі 2.2 *“Приклади гуманітарних інтервенцій”* показані історичні приклади здійснення гуманітарних інтервенцій, або ж застосування сили всупереч чинним правилам та задля порятунку життя людей. Слід підкреслити, що таких прикладів чимало, що свідчить про відповідну практику. Водночас, значення цієї практики не може бути переоцінено з міркувань іншого врегулювання питання застосування сили в період до створення ООН, а також неоднозначне сприйняття таких випадків після створення ООН. Окрім цього, складно виділити випадки суто гуманітарних інтервенцій – без поєднання з іншими “виправдовувальними” чинниками.

У підрозділі 2.3 *“Сучасне поняття гуманітарної інтервенції”* дається визначення та вказуються ознаки зазначеного поняття як центрального в концепції ОЗ. Зокрема, автор пропонує власне визначення гуманітарної інтервенції та доводить, що воно найточніше відображає зміст та сприйняття цієї концепції сучасними дослідниками: гуманітарна інтервенція є застосуванням сили з боку коаліції держав щодо іншої держави з метою захисту її населення за умови наявності гуманітарної катастрофи, вичерпання інших способів врегулювання та очевидного небажання (або нездатності) держави самостійно захистити населення. При цьому, звертається увага на необхідності здійснення гуманітарної інтервенції заради порятунку населення групою держав – на противагу підходу визнавати інтервенції гуманітарними, що реалізуються в односторонньому порядку і заради порятунку лише власних громадян. Крім цього, вказується на важливість запровадження певних критеріїв щодо гуманітарної катастрофи, та пропонуються такі.

У підрозділі 2.4 *“Класифікація гуманітарної інтервенції”* пропонується авторська класифікація видів гуманітарної інтервенції: авторизована та неавторизована, одностороння та колективна, універсальна та регіональна. Ключовою в аспекті концепції ОЗ є розуміння, що лише

колективна та авторизована інтервенція може вважатися допустимою з точки зору міжнародного права. Автор також зазначає, що спроби застосувати ОЗ, здійснюючи односторонню інтервенцію, не можуть бути успішними. Нижче, це показано на прикладах інтервенції Росії в Грузію та Україну.

У підрозділі 2.5 *“Морально-етичні аспекти гуманітарної інтервенції”* досліджується фундаментальна для концепції ОЗ категорія – морально-етична. Підкреслюється, що в основі будь-якого наміру застосувати силу задля захисту населення іншої держави лежить відчуття морального обов'язку це здійснити. Як було показано вище, гуманітарна катастрофа в Руанді засвідчила неготовність світової спільноти до рішучих дій за подібних обставин. Крім цього, в основі перших праць, присвячених розробці концепції ОЗ, неодмінно лежали певні морально-етичні тези на кшталт морального зобов'язання діяти. З точки зору теорії права, мораль є попередником права, та його невід'ємним атрибутом в сучасному праві, що не може не братися до уваги. Отже, правове врегулювання застосування сили в рамках ОЗ має невід'ємний морально-етичний фундамент, основи якого досліджуються у цьому підрозділі.

У підрозділі 2.6 *“Право гуманітарної інтервенції”* розглянуто положення міжнародного права, що врегульовують здійснення (чи навіть намір здійснити) гуманітарну інтервенцію. Автор розвиває аналіз відомих способів тлумачення статті 2 (4) Статуту ООН, зазначаючи про нові тенденції щодо реалізації права на невтручання у внутрішні справи, а також розглядає можливість встановлення міжнародного звичаю, який би дозволяв чи забороняв здійснення гуманітарної інтервенції. Власне, у цій частині чимало науковців спираються на ніби-то звичай у міжнародному праві захищати населення від гуманітарних катастроф, що склався практикою держав. Проте ці погляди потребують критичного сприйняття та додаткового докладного аналізування. На нашу думку, слід зробити висновок, що сучасне міжнародне право не дозволяє здійснення неавторизованої гуманітарної інтервенції.

Третій розділ дисертації “Реалізація “Обов'язку захистити”: легальність неавторизованого втручання” присвячений проблемі легальності такого втручання без відповідного рішення РБ ООН. Розділ складається з семи підрозділів та двох підпунктів.

У підрозділі 3.1 *“Право чи обов'язок”* автор ділиться міркування щодо сприйняття ОЗ як права чи обов'язку, - з урахуванням раніше встановленого правового статусу концепції. Остання передбачає суб'єктно невизначений обов'язок захистити, в тому числі – здійснити гуманітарну інтервенцію, йдеться про абстрактну відповідальність міжнародної спільноти. У свою чергу, право на втручання суперечить обов'язку не втручатися, що ускладнює доведення обов'язку втрутитися. Крім цього, існує супутній конфлікт захисту прав людини, що виникає з протиставлення інтересів населення однієї держави-інтервента (чи групи держав) інтересам населення

держави-“цілі”: вочевидь, що в інтереси першого не обов'язково входять ризики й витрати, неминучі задля захисту другого.

У підрозділі 3.2 “Приклади здійснення “Обов'язку захистити” автор систематизує та подає основні приклади використання концепції ОЗ. Крім цього, детально аналізуються випадки застосування сили в Лівії та Сирії. При цьому відмежовуються миротворчі операції, зокрема розміщення контингентів “голубих касок” в Кенії та Судані. Щодо подій у Лівії, центральною є теза про важливість постконфліктної відбудови, що не було здійснено належним чином. Щодо Сирії, аналізуються події без урахування втручання Росії, адже останнє було здійснено на формальне запрошення чинного Уряду Сирії, відтак не може вважатися прикладом здійснення ОЗ. Під цим подіями, природно, розуміється скоріше невтручання: аналізуються обставини, зокрема гуманітарна катастрофа, роль в цьому чинного Уряду, наявність коаліції держав, готових до втручання та, що найважливіше, альтернативи втручання. Ретроспективно, рішення утриматися від втручання виглядає правильним з точки зору врегулювання гуманітарної кризи.

У підрозділі 3.3 “Аргументи “за” наводяться та аналізуються основні аргументи на користь здійснення неавторизованого втручання. Зокрема, це вузьке тлумачення статті 2(4) Статуту ООН, здійснення регіональної операції з підтримки безпеки та миру, “виняткова легальність дій”, доктрина включеної авторизації (наявність ніби-то непрямого дозволу РБ ООН), а також – моральне право, чи то навіть обов'язок втрутитися та деякі інші аргументи. Автор ґрунтовно аналізує кожен з них та дає власну оцінку щодо його належності та допустимості.

У підрозділі 3.4 “Аргументи “проти”, у свою чергу, наводяться та аналізуються аргументи проти неавторизованого втручання: конвенційна заборона на застосування сили, закріплене у Статуті ООН право на невтручання у внутрішні справи, практика обов'язковості авторизації РБ ООН для застосування сили, положення щодо необхідності такої авторизації, що були закріплені у самій доктрині ОЗ (зокрема, у Підсумковому документі), неготовність держав визнати практику легальності неавторизованого здійснення ОЗ. З урахуванням вищевикладених аргументів “за” неавторизоване втручання, автор займає позицію неправомірності здійснення ОЗ без належного рішення РБ ООН.

У підрозділі 3.5 “Умови легального втручання на прикладах здійснених інтервенцій” наводиться перелік критеріїв, які необхідно виконати для умовного визнання правомірності здійснення ОЗ. Іншими словами, автор пропонує критерії, виконання яких суттєво наближає втручання до категорії легальних навіть без авторизації. Насамперед, це наявність гуманітарної необхідності, неможливість отримання згоди РБ ООН, вичерпання інших способів, пропорційність, врахування особливостей кожного випадку та колективність дій. Крім цього, автор вперше пропонує такий критерій, як розумне виправдання втручання з боку тих, хто його здійснює.

У підрозділі 3.6 “Концепція Великобританії” наводиться концепція здійснення силового захисту прав людини, що була розроблена у Великобританії. Підкреслюється її важливість з огляду на офіційність, оскільки концепція серйозно обговорювалася на найвищому рівні, а деякі з її елементів були враховані в практиці держави. Крім цього, цікаво, що в її рамках навіть пропонувалося включити право на гуманітарну інтервенцію задля усунення гуманітарної катастрофи як третю правомірну підставу застосування сили.

У підрозділі 3.7 “Можливі критерії легального здійснення “Обов’язку захистити” автор пропонує власне бачення умов, дотримання яких могло б свідчити про “правомірність” навіть неавторизованого втручання в рамках концепції ОЗ. Безумовно, “правомірність” слід розуміти як відносне поняття з огляду на чинне міжнародне право. Чільне місце в переліку таких умов займає здійснення належної правової політики, спрямованої на виправдання застосування сили. Крім цього, підкреслюється, що консервативне сприйняття ОЗ (тобто, її невизнання навіть за умови виконання зазначених критеріїв) не відповідає вимогам сучасності з огляду на низку факторів.

Четвертий розділ “Умисне сприяння виникненню передумов для здійснення втручання в рамках “Обов’язку захистити” на прикладі дій та позицій Російської Федерації щодо України” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 “Внутрішні конфлікти та зовнішнє застосування сили” йдеться про загрозливу для глобальної безпеки тенденцію збільшення кількості нетипових, гібридних війн, які однаково здатні призводити до гуманітарних катастроф. Отже, виникає необхідність у втручанні з метою як запобігти таким катастрофам, так і врятувати населення в разі їх настання. У цьому ж підрозділі коротко описуються події в Сомалі 1992 року в контексті внутрішнього конфлікту та реакції міжнародного товариства на нього. Крім цього, вказується на необхідність узгодження миротворчих механізмів з концепцією ОЗ з погляду взаємодії на прикладі подій на Донбасі, Україна у 2014-2016 роках. Останні новини щодо подій на Донбасі допускають здійснення поліцейської місії силами ОБСЄ, що також може розглядатися як важлива для розвитку концепції ОЗ подія.

У підрозділі 4.2 “Дії та позиції Російської Федерації до та під час конфлікту на території України” аналізується важлива складова – позиція, або *opinio juris*, та практика – постійного члена РБ ООН. Як було показано вище, концепція ОЗ не є визначеною в міжнародному праві, відтак важливо спостерігати та аналізувати за відповідними нормотворчими процесами (якщо їх можна вважати нормотворчими). Аналітика позицій РФ до конфлікту в Україні ґрунтувалася на категоричному запереченні права на гуманітарну інтервенцію / концепцію ОЗ. Водночас, з моменту початку воєнних дій у Грузії, а потім в Україні, позиція змінилася на протилежну: зокрема, чітко прослідковується риторика щодо необхідності захисту населення. Власне, правомірність дій РФ багато в чому спиралася якраз на

це. У цьому підрозділі аналізуються та критикуються дії та позиції РФ щодо ОЗ як така, що не відповідає сучасній концепції ОЗ та не підтримується іншими членами міжнародної спільноти.

У підрозділі 4.3 *“Дії та позиція Росії: підтримка “ополченців” (бойовиків) на сході України”* автор фокусується на підтримці Росією так званих “ополченців” на сході України, що здійснюється в тому числі з мотивів “порятунку населення”. Отже, виникає необхідність проаналізувати відповідність таких мотивів концепції ОЗ: чи дійсно була ситуація, що потребувала реагування, чи вичерпано інші способи реагування, окрім застосування сили, та, нарешті, чи можуть бути виправдані з точки зору міжнародного права дії Росії. Крім цього, автор вперше робить та обґрунтовує висновок про необхідність запровадження в концепцію ОЗ запобіжних механізмів, які б не дозволили нею зловживати так, як це робить РФ.

ВИСНОВКИ

У **висновках** сформульовано найсуттєвіші результати та положення дослідження, які полягають у наступному:

1. Проблема правової регламентації застосування сили в міжнародному праві є однією з найважливіших з огляду на практичні наслідки. Відповідно цій проблемі завжди приділялося достатньо уваги з боку юридичної науки, а також суміжних наукових дисциплін. Водночас, незважаючи на суттєві досягнення міжнародного права у врегулюванні застосування сили, деякі обставини породжують неоднакову практику застосування відповідних норм. Зокрема, ця неоднаковість простежується на прикладах здійснення деякими державами (чи коаліціями держав) так званого ОЗ. Доводиться констатувати, що сьогодні питання щодо “Обов’язку захистити” не є належним чином врегульованим у міжнародному праві.

Виникнення та подальший розвиток «Обов’язку захистити», безумовно, є свідченням зростаючої турботи міжнародної спільноти за права людини, гуманітарні питання, захист цивільного населення в збройних конфліктах.

2. Концепція «Обов’язок захистити» виникла на основі добре відомої юристам-міжнародникам концепції гуманітарної інтервенції. Наразі гуманітарну інтервенцію вважають центральним інститутом ОЗ. Серед її засновників виділяємо насамперед Гарета Еванса, колишнього міністра закордонних справ Австралії. Зініційована ним міжнародна комісія підготувала доповідь, яка заснувала концепцію «Обов’язок захистити» в сучасному її розумінні в 2001 році. Надалі вона набула помітного розвитку, зокрема, була закріплена в Підсумковому документі саміту 2005 року. У 2011 році її положення були застосовані під час прийняття резолюцій, що дозволяли застосування сили щодо Лівії. Відповідно до закріпленого в

Підсумковому документі ОЗ складається з обов'язків запобігти, захистити та відновити.

3. Важливо звернути увагу, що правильнішим перекладом терміна «Responsibility to protect» видається саме «Обов'язок захистити», а не більш поширений серед вітчизняних дослідників «Відповідальність за захист» з огляду на потребу в активних діях, що передбачаються цією концепцією, адже «відповідальність» зазвичай асоціюється з негативними наслідками.

4. Людству відомі історичні випадки застосування сили задля порятунку населення. З-поміж новітніх зазвичай виділяють інтервенцію в Руанду, бомбардування Косово та Лівії, а також спроби застосувати положення ОЗ під час агресії проти Грузії й України. Слід підкреслити, що застосування ОЗ щодо Лівії і незастосування щодо Сирії (до бомбардувань Росією у 2015 році) є важливими для юристів-міжнародників подіями, що супроводжувалися як практикою, так і висловленням позицій з боку багатьох держав. У кожному разі ці приклади застосування сили не мали єдиної правової оцінки.

5. Наразі немає певності щодо юридичної природи ОЗ, однак найзагальнішим підходом є сприйняття її як концепції. На нашу думку, аналіз розвитку ОЗ свідчить про її доктринізацію з огляду на прийняття універсального Підсумкового документа саміту у 2005 році. Проте наступні дії з боку деяких держав, насамперед Росії, загальмували подальший розвиток ОЗ.

Крім цього, значна кількість держав, насамперед західних, вважають ОЗ чимось більшим, на кшталт «норми, що виникає» (emerging norm). Зауважимо, що головними дослідниками доктрини «Обов'язок захистити» залишаються представники англо-американської школи міжнародного права.

Наявні в міжнародному праві тенденції на кшталт людино-орієнтованого, або гомоцентричного, підходу, сприйняття суверенітету як відповідальності, концепції спільної турботи людства тощо впливали та продовжують впливати на становлення й розвиток ОЗ.

Слід підкреслити, що сучасна система міжнародної безпеки не завжди ефективно реагує на виклики такого характеру, зокрема це виявилось під час сумних подій у Руанді в 1994 році. Як відомо, чинне міжнародне право не дозволяє застосовувати силу окрім як у порядку самооборони чи за дозволом РБ ООН. Однак остання є політичним органом і почасти стає жертвою застосування одного з її постійних членів права вето. Водночас ОЗ містить заборону на неавторизоване втручання у внутрішні справи держави. Отже, невирішеним залишається питання рішучої і вчасної відповіді на гуманітарні загрози, адже зберігається залежність від РБ ООН.

На даному етапі центральним інститутом ОЗ вважається гуманітарна інтервенція, спрямована на безпосереднє виконання обов'язку захистити. Інші складові ОЗ – це обов'язки запобігти та відновити.

6. Де-факто держави продовжують здійснювати неавторизовані гуманітарні операції, застосовуючи положення тепер уже концепції

«Обов'язок захистити». Останні випадки застосування положень ОЗ свідчать про її зростаюче визнання. Водночас деякі держави зловживають цим фактом і використовують ОЗ для виправдання односторонніх і далеко не гуманітарних агресій. На жаль, ОЗ не містить належного механізму для забезпечення від її «несправжніх друзів», серед яких виділяємо (і) переслідування суто власних інтересів та (ii) умисне створення передумов для наступної інтервенції в рамках нібито здійснення ОЗ. Констатуємо, що міжнародній спільноті необхідно звернути увагу на цю проблему й продумати відповідні запобіжні механізми. Логічним кроком вбачається зокрема подальший розвиток ОЗ з конкретизацією умов та правил його виконання.

7. Протягом тривалого часу Росія зазвичай критикувала будь-яке неавторизоване застосування сили й послідовно ветувала спроби авторизації. Політики виступали з нищівними заявами щодо чергового «удару імперіалізму», а науковці писали й переписували про недопустимість застосування сили в міжнародному праві. Проте вже у 2008 році Росія здійснила доволі некоректну спробу використати аргументи ОЗ для легалізації своєї агресії проти Грузії. Згодом невтручання та неветування резолюцій РБ ООН по Лівії викликали справедливі очікування нового розвитку концепції «Обов'язок захистити». Проте вже на час подій у Сирії Росія повернулася до засудження можливої інтервенції, натомість говорячи про таку на тлі подій в Україні. Отже, підсумовуючи, можемо говорити про загалом консервативне сприйняття Росією ОЗ, що, однак, не заважає вдаватися до цієї доктрини *if needed*.

Аналіз подій у Грузії й Україні підтверджує, що необхідно не тільки вчасно допомогти державі, якій загрожує гуманітарна катастрофа, а й усунути від цієї місії державу, чії дії сприяли виникненню загрози. На жаль, з боку Росії мали й мають місце дії, покликані штучно створити нібито небезпеку для так званих співвітчизників – громадян, що проживають в іншій державі. Наступним етапом, Росія висловлює готовність застосувати силу для захисту «співвітчизників», користуючись при цьому категоріями ОЗ. Вочевидь, така позиція не відповідає загальноприйнятим положенням концепції ОЗ.

8. Говорячи про майбутнє ОЗ, підкреслимо важливість збереження її універсальності. Навіть з урахуванням популярних останнім часом антиглобалістських настроїв та суттєво різного сприйняття окремих елементів цієї концепції внаслідок багатьох факторів, зазначимо, що інтернаціоналізація «Обов'язку захистити» має відбуватися через обмін цінностями з урядами та суспільствами, однак принципи не повинні бути розмитими. Іншими словами, стандарти щодо виникнення права й ОЗ, а також умови його реалізації, повинні бути узгоджені з урахуванням регіональних культурно-правових особливостей.

Нині концепція «Обов'язок захистити» перебуває на шляху від теорії до практики, реалізації її положень у міжнародній політиці, однак прямо

залежить від процесів, що відбуваються в РБ ООН. Політична воля все ще є критичним чинником для подальшого розвитку та можливої імплементації ОЗ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Власюк В.В. Дії та позиції Російської Федерації з точки зору правомірності застосування сили в міжнародному праві // Jurnalul juridic national: teorie si practica. – No. 3 (7), 2014. – P. 231-238.
2. Vitalii Vlasiuk. Hybrid War, International Law and Eastern Ukraine // Evropsky Politicky A Pravni Diskurz. – No. 4, Vol. 2, 2015. – P. 14-29.
3. Власюк В.В. Силове забезпечення прав людини як запорука миру // Український часопис міжнародного права. - 2013. Спецвипуск: Права людини. – 2013. - С. 66-69.
4. Власюк В.В., Карман Я.В. Деякі основи поняття “гібридна війна” в міжнародному праві // Право і громадянське суспільство (Електронне наукове видання). – 2015. - № 1 (10).
5. Власюк В.В. Деякі основи “Обов’язку захистити” в міжнародному праві // Право і громадянське суспільство (Електронне наукове видання). – 2014. - № 2 (7).
6. Власюк В.В. Людиноцентричність як основа взаємодії безпеки людини та безпеки держави // Український часопис міжнародного права, 2015. Спецвипуск: Міжнародне право і Конституція України. – С. 32-36.
7. Власюк В.В. Деякі особливості суверенітету як відповідальності в міжнародному праві // Український часопис міжнародного права. – 2015. - № 1. – С. 66-69.

Статті в інших виданнях

1. Власюк В.В. Міжнародно-правові оцінки фінансування, підтримки сепаратистів, засилання іноземних найманців на територію східних областей України з боку Російської Федерації, та перспективи визначення Росії як держави-експортера тероризму / Власюк В.В. // Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право / за заг. ред. О.В. Задорожнього. – К. : вид-во К.І.С., 2014. – С. 761-774.

Тези наукових доповідей

1. Власюк В.В. Проблема відсутності запобіжного механізму щодо зловживання “Обов’язком захистити” // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (24 жовтня 2015 р., м. Київ). – К.:

КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2015. – С. 136-139.

2. Власюк В.В. Забезпечення прав людини // Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 січня 2013 р., м. Львів). / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Частина I. – Л.: західноукраїнська організація “Центр правничих ініціатив”, 2013. – С. 21-23.

АНОТАЦІЯ

Власюк В.В. “Обов’язок захистити” в міжнародному праві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.11 – міжнародне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2016.

Дисертація досліджує виникнення та розвиток концепції “Обов’язок захистити” в міжнародному праві як такої, що пропонує альтернативне врегулювання проблеми застосування сили відносно закріпленого в Статуті ООН. Зокрема, у роботі розглядаються передумови виникнення сучасної концепції “Обов’язок захистити” на прикладах реагування держав на загрози для населення ситуації в інших державах, а також аналізуються офіційні позиції держав у цьому зв’язку. Слід підкреслити, що центральним інститутом “Обов’язку захистити” вважається гуманітарна інтервенція, яка, втім, повинна супроводжуватися достатніми зусиллями для превенції конфлікту та пост-конфліктної відбудови. У сукупності три елементи (обов’язок запобігти, обов’язок захистити та обов’язок відновити) і складають сучасну концепцію “Обов’язок захистити”. Також, з огляду на агресію Росії щодо України у роботі здійснено аналіз та надано рекомендації щодо удосконалення концепції “Обов’язок захистити” в частині включення ефективних запобіжних механізмів для недопущення зловживань у цьому зв’язку. Крім цього, у роботі розглядаються історичні (до появи ООН) приклади застосування сили всупереч чинним правилам заради порятунку життя людей, та деякі супутні моральні аспекти в контексті силового забезпечення прав людини.

Ключові слова: міжнародне право застосування сили, застосування сили, агресія, права людини, захист прав людини, “обов’язок захистити”, гуманітарна інтервенція, гуманітарна катастрофа.

АННОТАЦИЯ

Власюк В.В. “Обязанность защитить” в международном праве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 – международное право. – Киевский

национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2016.

Диссертация исследует возникновение и развитие концепции “Обязанность защитить” в международном праве как таковой, что предлагает альтернативное урегулирование проблемы применения силы в отношении закрепленного в Уставе ООН. В частности, в работе рассматриваются предпосылки возникновения современной концепции “Обязанность защитить” на примерах реагирования государств на угрозы для населения в других государствах, а также анализируются официальные позиции государств в этой связи. Следует подчеркнуть, что центральным институтом “Обязанности защитить” считается гуманитарная интервенция, которая, впрочем, должна сопровождаться достаточными усилиями для превенции конфликта и пост-конфликтной восстановления. В совокупности три элемента (обязанность предотвратить, обязанность защитить и обязанность восстановить) и составляют современную концепцию “Обязанность защитить”. Также, учитывая агрессию России по отношению к Украине в работе осуществлен анализ и даны рекомендации по совершенствованию концепции “Обязанность защитить” в части включения эффективных мер механизмов для недопущения злоупотреблений в этой связи. Кроме этого, в работе рассматриваются исторические (до появления ООН) примеры применения силы вопреки действующим правилам ради спасения жизни людей, и некоторые сопутствующие моральные аспекты в контексте силового обеспечения прав человека.

Ключевые слова: международное право применения силы, применение силы, агрессия, права человека, защита прав человека, “обязанность защитить”, гуманитарная интервенция, гуманитарная катастрофа.

SUMMARY

Vlasyuk V.V. “Responsibility to protect” in International Law. – Manuscript.

The thesis for the obtainment of the degree of the Candidate of Sciences in specialty 12.00.11 – International Law. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis examines the emergence and development of the concept of “Responsibility to protect” (hereinafter – RtoP) in International law as one that offers an alternative solution to the problem regarding the use of force enshrined in the UN Charter. In particular, the paper considers the prerequisites of the modern concept of “Responsibility to protect”, the examples of countries responding threatening situation for people in other states, and countries analyzed official position in this regard. It should be emphasized that the central institution of “RtoP” is considered the humanitarian intervention, which, however, must be accompanied by sufficient efforts for conflict prevention and post-conflict reconstruction.

Notwithstanding, there is a plethora of problems in keeping the World in peace and secured. First, so called hybrid, or proxy wars become more and more regular. Second, the actual board of the SC-members quite often struggle to make decisions out neither in time, nor on substance. Third, the law of use force must be re-established obviously.

As to the first, there is a dangerous tendency to use (rather, misuse) the “RtoP” concept to justify running a hybrid war. Due to the Russian aggression against Ukraine in the analyzes and recommendations on improving this concept the inclusion of effective safeguards to prevent abuses are proposed. Modern concept of “RtoP” fails in providing such safeguards. It must be stressed that “RtoP” has no future until no one dare to misuse it.

The thesis does not put into discussion of how to change the SC composition. Still, there are some examples the case of Rwanda among them, which clearly state that something could, and should be done. Also, a role of Russian Federation as a non-disputable heir to the URSS as a SC permanent member may be challenged.

The norms of use of force are believed ineffective by many. The reasons for that include, for instance, lack of understanding of how to react to imminent threats. A massacre is an example of such a threat, so there is a question if foreign states should intervene given the host-state does not react properly. The actual rules of use of force are deeply examined, and strongly criticized in the thesis.

Moreover, the problem of human-centered approach is discussed by the thesis. Human rights have been marching on through last hundred years, though the concept of human-centered approach was established. States are obliged to do whatever is needed to address the people’s problem due to this concept, the use of force as an extreme reaction.

“RtoP” is believed to to be a solution due to many reasons discussed in this thesis. Summarayzing, the main reason is its ability to cope with violence from the very beginning (prevention) till to the very end (still, prevention). Together, the three elements (the responsibility to prevent, the responsibility to protect, and responsibility to rebuild) make up the modern concept of “Responsibility to protect”. Nevertheless, amendments to the international law of force are still needed. The best option could be a direct implementation of “RtoP” as a legal ground to intervene in the name of peace, security, and people’s lives.

In addition, the paper deals with historical (before the UN) examples of the use of force against the rules in force for saving lives, and some related moral aspects in the context of human rights.

Key words: international law of use of force, use of force, aggression, human rights, protection of human rights, “Responsibility to protect”, humanitarian intervention, humanitarian catastrophe.